

Голові спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті імені Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Казанішеної Наталії Вікторівни

на дисертаційне дослідження Баюрко Наталії Василівни

**“Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної
компетентності учнів основної школи”**,

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На сучасному етапі складних і динамічних взаємовідносин суспільства із навколишнім середовищем все більше загострюються екологічні негаразди, які комплексно проявляються через різноманітні проблеми у соціальній, демографічній, економічній та духовній сферах розвитку суспільства й окремої особистості. У пошуках шляхів вирішення екологічних проблем відбулося усвідомлення взаємозв'язку між станом природного середовища, розвитком суспільства та змістом освіти. У низці державних та міжнародних документів з охорони природного середовища та раціонального природокористування, зокрема, у Порядку денному на XXI століття, Стратегії ЄЕК ООН з освіти в інтересах збалансованого розвитку, у Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про середню загальну освіту», «Про вищу освіту» тощо одним із пріоритетних завдань перед державами світового співтовариства в цілому та перед Україною, зокрема, поставлено завдання формування екологічної компетентності майбутніх фахівців задля досягнення змін у свідомості та поведінці особистості, гармонізації відносин у системі «суспільство - природа» з метою покращення екологічної ситуації.

Нинішня соціокультурна та екологічна ситуація істотно змінює роль і значення педагога, зміст його діяльності у контексті подолання екологічної кризи, підвищуючи міру відповідальності за результати екологічної освіти молодого покоління. Отже, постає потреба у формуванні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності учнів.

Зважаючи на значення досліджуваної проблеми для педагогічної теорії і практики та недостатнє її висвітлення у наукових дослідженнях, не викликає сумнівів актуальність теми дисертаційної роботи Баюрко Н. В. «Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи».

Необхідно відзначити ґрунтовну теоретичну основу аналізованого дослідження, одержані вагомі результати, що мають безумовну наукову новизну і теоретичне значення.

Дисертанткою вперше:

- визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (активізація потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів; залучення їх до еколого-освітньої діяльності на заняттях з фахових дисциплін; використання завдань екологічного спрямування впродовж проходження різних видів практик), а також експериментально перевірено ефективність методики їх реалізації;

- розроблено модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів, критерії, показники та рівні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності школярів;

- уточнено зміст базових понять дослідження: «екологічна компетентність», «готовність майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи».

Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Запропонована робота має і незаперечне практичне значення дослідження, що полягає у розробці та впровадженні спецкурсу «Екологія та теорія і практика екологічної освіти»; методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи; наскрізної програми практичної підготовки майбутніх учителів біології, пакету навчально-методичних документів з кожного виду практики; посібників («Екологія людини: практикум для проведення лабораторних робіт», «Методичний посібник для проведення навчально-виховних заходів з екологічної тематики в дитячо-юнацьких таборах відпочинку», «Позакласна робота з екологічної освіти і виховання учнів», «Тестові завдання з екології»). Навчально-методичні матеріали можуть застосовуватись в освітньо-виховному процесі вищої школи з метою навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів, а також і вчителями загальноосвітніх навчальних закладів з метою організації екологічної освіти й виховання учнів.

Структура дисертаційної роботи відповідає вимогам АК МОН України до дисертаційних робіт: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дисертанткою опрацьовано значну кількість педагогічної, психологічної, методичної та фахової літератури (список опрацьованих джерел складає 296 найменувань, із них 7 – іноземною мовою).

У першому розділі – «Теоретико-методологічні основи проблеми дослідження» – на основі аналізу вітчизняної і зарубіжної педагогічної, психологічної і навчально-методичної літератури з'ясовано стан розробленості окресленої проблеми, визначено базові поняття дослідження.

Не викликає заперечень подане здобувачкою визначення поняття «готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» як інтегративної динамічної якості особистості, що виявляється в налаштованості студентів на розвиток екологічної компетентності школярів, усвідомленні ними мотивів і потреб у екологічній діяльності; у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху й екологічних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Переконливими є компоненти у структурі означеної готовності майбутніх учителів біології (аксіологічно-мотиваційний, знаннєво-інформаційний та технологічно-рефлексивний).

Позитивної оцінки заслуговують визначені критерії готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (ціннісне усвідомлення та сформованість мотивації розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на уроках біології; оволодіння професійними знаннями (фаховими, психолого-педагогічними, екологічними); здатність до практичного розвитку екологічної компетентності школярів), показники її сформованості, на основі комплексного врахування яких визначено й схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (елементарний, репродуктивний, творчий).

У другому розділі – «Модель та організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» – обґрунтовано визначені організаційно-педагогічні умови та авторську модель формування досліджуваної якості.

Заслуговує на увагу доведення дисертантом важливості формування в студентів мотиваційної основи майбутньої педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток екологічної компетентності учнів основної школи. Ефективним при цьому є використання системи бесід, дискусій, аналізу конкретних екологічних ситуацій, проблемного викладу навчального

матеріалу, імітаційного моделювання, еколого-психологічних тренінгів, інтерактивних технологій тощо.

Схвалення заслуговує ідея використання на заняттях з фахових дисциплін моделювання фрагментів професійно-педагогічної діяльності, що не лише забезпечує особисте включення студентів в еколого-освітню діяльність, а й стимулює їхню потребу в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів, оскільки майбутні педагоги усвідомлюють нестачу відповідних знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності.

Доведено ефективність умотивованого використання завдань екологічного спрямування під час проходження майбутніми вчителями біології різних видів практик як однієї з найважливіших ланок професійної підготовки в системі освіти майбутнього педагога-біолога.

Не викликають сумнівів щодо їх ефективності форми організації екологічної освіти і виховання учнів, запропоновані для спільної діяльності студентів і школярів: екологічний гурток, екскурсії в природу, робота на пришкольній навчально-дослідній ділянці, спеціалізований оздоровчий екологічний центр, еколого-краєзнавча експедиція, проведення інформаційно-агітаційної роботи серед учнів і населення, екологічні акції з метою збереження природних ландшафтів та ін.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи й методики їх реалізації» – представлено етапи, методику формувального етапу експерименту та результати експериментального дослідження. Розроблена автором методика реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи містить три послідовні етапи: змістово-орієнтаційний, активно-когнітивний, операційно-практичний.

Як позитивне варто відзначити чіткий послідовний виклад та аналіз усіх етапів формувального експерименту з конкретними метою, завданнями, методами й прийомами, формами, що використовувалися на кожному з етапів

з метою формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів.

Основними методами та прийомами на змістово-орієнтаційному етапі навчально-виховної роботи визначено такі: бесіди, дискусії, творчі завдання, еколого-психологічні тренінги («Місцеве біорозмаїття», «Дивовижна Земля», «Фантастичні істоти» та ін.), імітаційне моделювання тощо.

У відповідності до поставлених цілей на активно-когнітивному етапі робота здійснювалася засобами власне навчальної діяльності студентів у межах нормативних навчальних дисциплін інваріантної та варіативної складових навчального плану професійної підготовки. Вважаємо, що значні потенційні можливості щодо реалізації завдань цього етапу містить розроблений і впроваджений спецкурс «Екологія та теорія і практика екологічної освіти». На цьому етапі активно використовувалися екологічні дидактичні ігри, проблемне навчання, застосовувалися інтерактивні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

Для формування показників технологічно-рефлексивного складової готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи під час формувального етапу експерименту активно застосовувалися екологічні проекти («Екологічна стежина для всіх», «Зоряна рана», «Сабарівська», «Стежками Буго-Деснянського заказника», «Запровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів як один з ефективних засобів формування екологічної культури жителів міста Вінниці», «Зелена демократія», «Охорона видового біорізноманіття природних комплексів околиць м. Вінниці», «Створення мобільного центру екологічної освіти» тощо), інформаційно-агітаційні програми («Чисте довкілля – здорове майбутнє», «Я свій голос віддаю на захист бездомних тварин») та ін.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, доповнюються матеріалами представленими в опублікованих працях Баюрко Н.В. Так, провідні ідеї та положення наукового дослідження висвітлено у 28 наукових і навчально-методичних працях. Із них 8 статей – у

фахових виданнях, 1 стаття – в закордонному виданні, 15 статей – у збірниках наукових праць, матеріалах науково-практичних конференцій, 4 навчально-методичні посібники (з них три – у співавторстві). Основні положення дисертації широко апробовані на наукових конференціях.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться АК МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Цілісний аналіз дисертації Н.В. Баюрко дав підстави стверджувати, що всі визначені дослідницькі завдання реалізовані. Аналіз дисертації, додатків, автореферату та наукових публікацій автора свідчить про те, що дослідницею виконане актуальне, ґрунтовне, перспективне дослідження, що робить вагомий внесок у теорію і методику професійної освіти.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження, вважаємо за доцільне відзначити, що в роботі є певні дискусійні положення та зауваження:

1. На формувальному етапі експерименту, як видно з підрозділу 3.1., проводились лабораторні заняття, які сприяли формуванню готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Варто було б винести в додатки методики їх організації і проведення, оскільки вони мають практичне значення й значні перспективи використання вчителями біології для формування екологічної компетентності учнів.

2. У підрозділі 2.2. автором обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, однак недостатньо висвітлено конкретні методи реалізації кожної із запропонованих педагогічних умов.

3. Характеризуючи показники кожного зі структурних компонентів готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи доцільно було б чіткіше окреслити, конкретизувати особливості діяльності саме майбутніх учителів біології.

4. Модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи була б інформативнішою, якби автор подала методи та прийоми не в загальному вигляді, а конкретизувала їх, відповідно до кожного етапу.

5. Практичне значення дослідження було б більш вагомим, якби автор виокремила підрозділ з методичними рекомендаціями для викладачів ВНЗ стосовно підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів.

Слід зазначити, що висловлені зауваження не є принциповими, мають рекомендаційний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження Н. В. Баюрко і не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

В цілому робота Н. В. Баюрко відзначається ґрунтовністю і глибиною розкриття теми, високим рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до розв'язання наукових проблем; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних меті, завданням, об'єкту та предмету дисертаційної роботи; кількісним та якісним аналізом емпіричного матеріалу; результатами експериментальної перевірки висунутої гіпотези, а також позитивними результатами впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів.

Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих наукових праць Наталії Василівни Баюрко дає підстави зробити висновок про те, що

дослідження на тему «Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» за актуальністю та змістом, повнотою викладу, новизною і практичним значенням її основних результатів відповідає вимогам, що висуваються нормативними документами АК МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор Баюрко Наталія Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри біології
та методики її викладання
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Підпис Н.В. Казанішеної засвідчую

Начальник навчально-методичного відділу І.С. Боднар

Н. В. Казанішена

Голові спеціалізованої вченої ради Д. 05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті ім. Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора
Пустовіта Григорія Петровича
на дисертаційне дослідження Баюрко Наталії Василівни
**“Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної
компетентності учнів основної школи”**,
представлене на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**1. *Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.***

Екологічне середовище планети сьогодні характеризується невпинно зростаючим забрудненням антропогенними та техногенними відходами, наслідком чого є руйнування природних біогеоценозів, скорочення біологічного розмаїття, виснаження природних ресурсів, нагромадження несприятливих генетичних змін в організмі людини та у генофонді соціуму. У цьому контексті особливого значення набуває проблема формування готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів, передбаченої державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти в Україні.

На позитивну оцінку заслуговує здійснений дисертанткою аналіз сучасної педагогічної теорії і практики підготовки майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки у ВНЗ та діагностика й аналіз сформованості відповідних знань, умінь та навичок з розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. У цьому контексті виконане Баюрко Наталією Василівною дисертаційне дослідження є актуальним і своєчасним, що підтверджується обґрунтованим висновком про недостатність на сьогодні здійснених фундаментальних педагогічних досліджень, які б системно розглядали проблему підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів, зокрема майбутніх учителів біології, до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Актуальність досліджуваної проблеми посилюється також викликами і загрозами, що стали характерними для сучасного українського суспільства в умовах глобалізації загальноцивілізаційних процесів, і як наслідок, детермінується необхідність виховання майбутніх громадян з високим рівнем сформованості екологічної компетентності і загалом екологічної культури, що відповідно має забезпечити у майбутньому збереження навколишнього середовища за рахунок гармонізації взаємодії людини і природи.

Важливо відзначити, що дисертаційна робота є складовою комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

“Теоретико-методологічні основи педагогічної підготовки майбутніх учителів” (№ 0101U007274).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертанткою:

- на основі аналізу як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел та практики фахової підготовки майбутніх учителів біології у вищому навчальному закладі уточнено сутність провідних напрямів і підходів щодо набуття ними системних знань, сформованих умінь і практичних навичок з розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, які на підставі сформованого образу майбутньої особистісної професійної діяльності задають вектор індивідуальної організації і постійної саморегуляції до квазіпрофесійної еколого-освітньої навчально-пізнавальної діяльності на заняттях з фахових дисциплін;

- розроблено й упроваджено у практику модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Відповідні критерії і показники (ціннісне усвідомлення та сформованість мотивації розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на уроках біології; оволодіння професійними знаннями - фаховими, психолого-педагогічними, екологічними; здатність до практичного розвитку екологічної компетентності учнів основної школи) та рівні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (елементарний, репродуктивний, творчий);

- дано характеристику та експериментально підтверджено ефективність організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (активізація потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів; залучення студентів до квазіпрофесійної еколого-освітньої діяльності на заняттях з фахових дисциплін; умотивоване використання завдань екологічного спрямування впродовж проходження майбутніми учителями біології різних видів практик).

- розроблено методику реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, яка передбачає три послідовні етапи формування досліджуваної якості (змістово-орієнтаційний, активно-когнітивний, операційно-практичний) з науково обґрунтованими метою, завданнями, сучасними формами, методами і прийомами навчання.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Баурко Наталії Василівни є комплексним теоретико-методичним дослідженням, у якому завдяки аналізу вітчизняної і зарубіжної філософсько-культурологічної, психолого-педагогічної і спеціальної літератури, здійснено ґрунтовну систематизацію фактичного матеріалу із значної кількості джерел нормативно-правового, наукового та

навчально-методичного характеру з проблеми підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (296 найменувань, з них 7 іноземною мовою), що слугує безперечним доказом інформативності і достовірності наукових висновків та здобутих результатів).

Уперше визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (активізація потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів; залучення студентів до квазіпрофесійної еколого-освітньої діяльності на заняттях з фахових дисциплін; умотивоване використання завдань екологічного спрямування впродовж проходження майбутніми учителями біології різних видів практик) й експериментально перевірено методику їх реалізації; *розроблено* модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів, критерії (ціннісне усвідомлення та сформованість мотивації розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на уроках біології; оволодіння професійними знаннями (фаховими, психолого-педагогічними, екологічними); здатність до практичного розвитку екологічної компетентності учнів основної школи), показники та рівні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (елементарний, репродуктивний, творчий);

уточнено зміст базових понять дослідження: “екологічна компетентність” (набута у процесі навчання інтегративна характеристика, що визначає готовність і здатність школярів до екологічної діяльності і ґрунтується на знаннях, уміннях, досвіді, ціннісних орієнтаціях, котрі формуються в процесі вивчення природничих дисциплін), “готовність майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи” (інтегративна динамічна якість особистості, що проявляється в налаштованості студентів на розвиток екологічної компетентності учнів, усвідомленні ними мотивів і потреб у екологічній діяльності; у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху й екологічних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно розвитку екологічної компетентності учнів основної школи);

Заслугує на увагу і позитивну оцінку уточнення сутності навчально-виховного змісту, виокремлення й удосконалення у відповідності до проблеми дослідження ефективних як традиційних, так і інноваційних форм і методів формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Баюрко Наталії Василівни “Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів

основної школи”, автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених нею результатів.

Обґрунтованість наукових положень, опрацювання експериментальних даних, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечуються належною теоретико-методичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, фахової підготовки майбутніх учителів біології у вищих навчальних закладах, відтак, не викликають сумніву.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів завершеного дослідження сприяло застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, як-от: теоретичних, емпіричних і статистичних. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження Баюрко Наталії Василівни достатньо обґрунтовані й достовірні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Баюрко Наталії Василівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а досягнуті результати у сукупності розв’язують актуальне наукове завдання, яке передбачало здійснення цілісного і системного аналізу теорії та практики підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, результатом якого стало розроблення й упровадження моделі формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, а головне, творчого використання результатів здійсненого дослідження в сучасній теорії і методиці професійної освіти та широкій педагогічній практиці.

Окремої позитивної оцінки заслуговує практична значущість результатів здійсненого Баюрко Наталією Василівною дослідження, сутність якого полягає у: розробленні та впровадженні спецкурсу “Екологія та теорія і практика екологічної освіти”; методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи; наскрізної програми практичної підготовки майбутніх учителів біології, пакету навчально-методичних документів з кожного виду практики; посібників: “Екологія людини: практикум для проведення лабораторних робіт”, “Методичний посібник для проведення навчально-виховних заходів з екологічної тематики в дитячо-юнацьких таборах відпочинку”, “Позакласна робота з екологічної освіти і виховання учнів”, “Тестові завдання з екології” з метою навчально-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані в процесі вдосконалення викладання загальнопедагогічних і фахових дисциплін у ВНЗ, а також у системі

післядипломної освіти вчителів біології.

Проміжкові та прикінцеві результати дослідження упроваджено в навчально-виховний процес підготовки вчителів біології у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/35 від 19.09.2016 р.), Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка (довідка № 2425 від 21.09.2016 р.), Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди (довідка № 785 від 08.09.2016 р.), Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка (довідка № 4542/01-55/55 від 05.09.2016 р.).

Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня (понад 20 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Можна погодитися з практичною значущістю пропонованого дослідження, оскільки провідні положення і висновки дослідження можуть бути використані у професійній діяльності вчителями біології і педагогами, практичними психологами, соціальними педагогами в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, опорних школах територіальних об'єднань громадян, ресурсних центрах освітніх округів; при розробленні навчально-методичних посібників, програм і методичних рекомендацій для вчителів біології загальноосвітніх керівників гуртків, секцій і клубів позашкільних навчальних; теоретичні положення та методичні прийоми, апробовані в дисертації, можуть бути використані в процесі вдосконалення викладання загальнопедагогічних і фахових дисциплін у ВНЗ, а також у системі післядипломної освіти вчителів біології.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно характеризують зміст основного тексту дисертації.

У першому розділі – “*Теоретико-методологічні основи проблеми дослідження*” Баюрко Наталією Василівною розглянуто дефініцію поняття “*екологічна компетентність*” у сучасній психологічній і педагогічній літературі; проаналізовано стан розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів біології у педагогічних вищих навчальних закладах, окреслено вимоги до професійної підготовки вчителів біології; сутність і структуру готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи; можливості дисциплін професійної і

практичної підготовки у формуванні досліджуваного феномена.

На позитивну оцінку заслуговує обґрунтоване автором поняття “готовність майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи”, що трактується як інтегративна динамічна якість особистості, що виявляється в налаштованості студентів на розвиток екологічної компетентності школярів, усвідомленні ними мотивів і потреб у цій діяльності; у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху та екологічних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

На основі результатів теоретичного аналізу проблеми автором переконливо представлено у дисертації структурні компоненти готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (аксіологічно-мотиваційний, знаннєво-інформаційний та технологічно-рефлексивний) і визначено, у відповідності до них, такі критерії: ціннісне усвідомлення та сформованість мотивації розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на уроках біології; оволодіння професійними (фаховими, психолого-педагогічними, екологічними) знаннями; здатність до практичного розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Класифіковано рівні сформованості готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на елементарний, репродуктивний, творчий.

У другому розділі роботи – *“Модель та організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи”* – дисертанткою схарактеризовано результати діагностики готовності студентів до розвитку екологічної компетентності школярів (позитивно оцінюючи чіткість і продуманість обраних діагностичних методів). Не викликають заперечення обґрунтовані автором організаційно-педагогічні умови (активізація потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів; залучення студентів до квазіпрофесійної еколого-освітньої діяльності на заняттях з фахових дисциплін; умотивоване використання завдань екологічного спрямування упродовж проходження майбутніми учителями біології різних видів практик) й авторська модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

У третьому розділі дисертації – *“Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи й методики їх реалізації”* – здобувачкою представлено поетапну методику реалізації організаційно-педагогічних умов та результати експериментального дослідження.

Вагомим науковим здобутком проведеного дослідження варто визнати розроблену дисертанткою методику реалізації організаційно-педагогічних

умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Вона передбачає три послідовні етапи формування досліджуваної якості (змістово-орієнтаційний, активно-когнітивний, операційно-практичний) з науково обґрунтованими метою, завданнями, сучасними формами, методами і прийомами навчання.

З поміж них, заслуговують на особливе схвалення такі форми і методи як: еколого-психологічні тренінги (“Місцеве біорозмаїття”, “Дивовижна Земля”, “Фантастичні істоти” та ін.), екологічні проекти (“Запровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів як один з ефективних засобів формування екологічної культури жителів міста Вінниці”, “Зелена демократія”, “Охорона видового біорозмаїття природних комплексів околиць м. Вінниці”, “Створення мобільного центру екологічної освіти” та ін.), облаштування нових екологічних стежин (“Екологічна стежина для всіх”, “Зоряна рана”, “Сабарівська”, “Стежками Буго-Деснянського заказник” тощо); створення та впровадження інформаційно-агітаційних програм (“Збережи ялинку”, “Чисте довкілля – здорове майбутнє”, “Я свій голос віддаю на захист бездомних тварин”) тощо

Заслуговує уваги і позитивної оцінки географія вищих навчальних закладів, що увійшли до експериментальної бази дослідження, а саме: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Загалом у дослідженні на різних його етапах брали участь 394 студенти і 16 викладачів ВНЗ.

Зауважимо, що в мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення й мовностилістичні особливості досліджуваної психолого-педагогічної проблеми.

Отже, можемо констатувати, що дисертаційна робота Баюрко Наталії Василівни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттю основних положень, висновків та результатів опрацювання здобутих експериментальних даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У дисертації автор абсолютно правильно виокремлює і характеризує ряд ключових понять дисертаційної роботи, таких як: “екологічна компетентність” і “екологічна культура”, “підготовка майбутніх учителів біології” і “готовність майбутніх учителів біології” до формування досліджуваного феномена, однак на нашу думку, у змісті дисертації не досить чітко простежується їх ієрархічність, взаємозв’язок чи наступність у досягненні поставленої мети дослідження.

2. У дослідженні недостатньо чітко схарактеризовано поняття “екологічна компетентність учнів основної школи”, оскільки саме ця дефініція має характеризувати особливості вікової категорії учнів основної школи і її взаємозв'язок і взаємозалежності з формування ключової компетентності майбутніх вчителів біології “готовності” до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

3. Модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (С. 120) мала б більш системний вигляд, як би дисертантка віднайшла центральне місце у її структурі саме для майбутнього вчителя біології, оскільки вже більше двадцяти років вітчизняна педагогіка наука і практика вибудовує дитиноцентричну і людиноцентричну освітню систему. У Вас же майбутній вчитель простежується лише фрагментарно.

4. У підрозділі 2.2. автор стверджує, що в процесі проходження майбутніми учителями біології педагогічної практики використовувалися такі форми організації екологічної діяльності, як акції “Птах року”, “Я свій голос віддаю на захист бездомних тварин”; екологічні проекти “Чисте довкілля – здорове майбутнє”, “Охорона видового біорозмаїття околиць м. Вінниці” та ін. Варто було б розкрити у підрозділі детальніше ці проекти, оскільки саме такі напрацювання мають важливе практичне значення.

5. У третьому розділі дисертації авторкою досить докладно викладено перебіг формувального етапу експерименту, але не достатньо проаналізовано і схарактеризовано провідні тенденції, закономірності та труднощі, що виникли в процесі експерименту з формування досліджуваного феномена.

6. Уважаємо, що результати початкової та прикінцевої діагностики готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи були б більш презентабельними, якби автор подала результати не лише за окремими компонентами, а й за окремими показниками.

7. З огляду на практичну цінність дисертаційної роботи, слід висловити побажання щодо впровадження результатів дослідження як методичних рекомендацій для викладачів вищих педагогічних та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є приводом для наукової дискусії.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 28 публікаціях, з них: 8 статей у фахових виданнях, 1 стаття в закордонному виданні, 15 статей у збірниках наукових праць, матеріалах науково-практичних конференцій, 4 навчально-методичні посібники (з них три у співавторстві, що додатково відображають результати дисертації). На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення,

висновки і рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи та у друкованих працях здобувачки викладено достатньо повно.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Баюрко Наталії Василівни **“Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи”**, є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, “Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника” (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій, а її автор – Баюрко Наталія Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, вчений секретар Відділення
загальної педагогіки та філософії освіти
НАПН України

Г. П. Пустовіт

Електронний підпис
стверджую
Начальник загального відділу
Національної академії педагогічних
наук України

Александр Т.Т.
Константина В.В.